

Laudatio

Petr Pithart

František Janouch je co by postava ze hry mimo žánry. Nevejde se do žádného. Ale já slibuji, že nebudu mluvit o obtížích mluvení a psaní o něm, jakkoli je to svůdné. Dá se z toho sestavit celé laudatio a často se to i dělá.

Chci něco říci o něm, o něm přímo osobně, jakkoli patřím mezi svědky až z druhé, třetí řady. Dlouho se cesty našich těl míjely, ačkoli oba jsme byli na jedné lodi. Ta jeho loď byla ovšem na naše české poměry tak veliká, že by se nevešla do žádného z našich přístavů, ba ani do toho největšího, na Palackého nábřeží v Praze. Jeho loď plula a kotvila všude po světě. Často v mnoha přístavech najednou. Takového druhého námořníka – weltmanna už nemáme.

Párkrát jsme seděli tváří v tvář. On měl vždycky něco konkrétního na srdci a bez okolků o tom začal – vždycky naléhavě – mluvit. Nevedly se s ním takové ty řeči, které my, mnozí z nás, tak často a rádi vedeme. Jak to jde, a že převážně špatně. A tak vůbec. Řeči, které tvoří příjemné, ale často bezmocné intelektuálské milieu, přinejmenším středoevropské. On měl vždycky nějakou konkrétní starost a k té starosti měl hned i konkrétní plán, jak se s tou starostí vypořádat. Co udělat, koho pro co získat. Kde na to sehnat peníze. Ano, nikdy, co já vím, nepřišel se starostí bez plánu, co s ní udělat. Vždycky byl zatraceně věcný, až únavně, obsedantně věcný, nedal vám zkrátka možnost odpočinout si v obecninách. Byl praktický, pragmatický a byl to u něj nejen fortel, ale přímo světový názor.

Myslím si, že tomu tak bylo a je také proto, že on je fyzik. Nikdy jím nepřestal být. Vidí lidský svět také jako něco nejen snad stvořeného, ale určitě i sestrojeného, lépe či hůře. Něco, co vyžaduje zdatného inženýra, který nebude

ztrácet čas řečmi o ideách a ideálech a o jejich vždy truchlivém osudu. Dá se to spravit? Vylepšit? Tak to hned udělejme. Dá se něčemu, někomu pomoci, tak pomůžeme. Nám, co nejsme inženýry velkých strojů a už vůbec ne ještě větších systémů, jakým je třeba evropská energetika, to bylo nové, nezvyklé, nejednou namáhavé, někdy protivné. My měli a máme malé klidné zátoky, kam můžeme vždycky vplout, když nevíme kudy kam.

Ale také mezinárodní společenství, které na sebe za příznivého a asi neopakovatelného času vzalo starosti o lidská práva, je konstrukce. Měla a má slabá a silná místa. Fyzik, ať již Sacharov, Bohr, Einstein či Janouch vidí ty prvky systému, který se zpevňuje či bortí. Umí se k tomu postavit. Třeba proti všem. Ti z fyziků, kteří mají svědomí, mají i představivost, kterou my nemáme. Jednají v planetárním měřítku.

Nic z toho, Františkova praktičnost, pragmatičnost a systémový přístup inženýra by však nefungovalo, kdyby to nemělo motor. Hnací sílu. Tady se nabízí jeho socialistické či levicové ideály, jak byly dramaticky konfrontovány s realitou jeho života a života jeho nejbližších na větší půli planety. Tím motorem, jejich prvotní motivací, jsou starosti o ty slabší, o ty v tísní, o ty pod tlakem. Takovými jsme občas v životě skoro všichni.

U toho by se dalo skončit, ale já neskončím. Myslím si, že za jeho nespočitatelnými angažmá doma i ve světě bylo a je ještě něco. Totiž Františkovo velké srdce. To není vlastnost, není to povaha, přesvědčení, je to něco, co je hlouběji, ba nehlouběji. Velkým srdcem myslím opravdu srdce, nezdolné, které mu dodává sílu a vytrvalost a které bije pro velkou i malou spravedlnost. Srdce je sval, ale to i pohled na svět: že je křehký, zranitelný, že často potřebuje pomoc, přispění.

Srdce je ale vždycky vnímáno i jako ztělesnění lásky. Lekáte se toho slova? K Františkovi s jeho robustní postavou a úpornou řečí že se láska nehodí?

Jeho srdce má v sobě kus nešťastného, trápeného srdce ruského, kus bojovného, tvrdě praktického srdce severského a jistěže i kus srdce českého. Toho se shovívavým smyslem pro člověčinu, trápenou dějinami, které jsou často nad síly jednoho člověka.

Není to tedy láska jen ke spravedlnosti jako takové. Je to starost, už jsem to řekl, o konkrétní lidi. Ano, ten asertivní, sebestředný, někdy ješitný dědek má rád konkrétní lidi více než lidstvo. Je to láska, maskovaná věcností, občas cyničností. Může vám jít na nervy a určitě už šel. V tom, totiž v lásce, však překračuje levicový, příliš často abstraktní pohled na svět, a proto se mohl dohodnout s tolika lidmi i zcela nelevicovými. A dohodnout se s nimi dokonce o penězích, o světě, v němž oni jsou doma.

Františkovo srdce, které mu dodávalo a dodává nezdolnou energii a odvahu pouštět se do nových a nových výprav, je velké lidské srdce. I někteří fyzikové vědí, jak je to přitom křehký stroječek. Asi jako jaderná elektrárna.

Přejme mu, ať mu bije ještě dlouho, co možná pravidelně. Ať o něm nejraději nic neví. To nechť je prémie za jeho čisté svědomí, za jeho představivost, které ho ženou do dalších odvážných plánů. Ať o něm nic neví, jako o bezchybně, tiše předoucí atomové elektrárně. Možná, že té budoucí, založené už na jaderné fúzi.

Ať žije ještě dlouho, ten náš občas nesnesitelný dobroděj!

Doslov – namísto úvodu

Vilém Prečan

Co se Františka Janoucha týká, zvykli jsme si, že zařídí vše potřebné včas, a my ostatní se musíme jen rozhodnout, zda se nám jeho pozvání na tu či onu událost hodí do našeho vlastního programu, či nikoli. Ve chvíli, kdy jsme si uvědomili, že mu bude za tři měsíce pětadesát, zjistili jsme, že se tentokrát nepostaral o nic. Báli jsme se nechat to až na mnohem důstojnější a slavnější devadesátku, především proto, že bychom se toho my, co ho známe ještě z doby před Listopadem, nemuseli dočkat.

Společenský večer v restauraci Písecká brána? No dobrá, ale jistě také něco v Knihovně Václava Havla. A co tak sborník na způsob Kočky, která nikdy nespí? Dá se to vůbec stihnout? Tak jsme uvažovali v trojici, spolu s Květou Jechovou a Mílou Slavíčkovou. Květa znala Františka od Silvestra 1948, kdy se náhodou setkali na rekreačním pobytu pro zasloužilé úderníky ze staveb mládeže: zatímco se ostatní svazáci dívali sklenicím na dno, abstinent František na chodbě recitoval básně; o půl století později strávila několik týdnů ve Stockholmu pořádáním archivu Nadace Charty 77 před jeho transportem do Česka a několik měsíců jeho pořádáním v Praze. Miloslava Františka potkala „až“ v roce 1980 a jak o tom píše ve svém textu, strávila v práci pro Nadaci Charty 77 pod jeho taktovkou i samostatně dvacet let.

My dva s Františkem jsme o sebe zakopli v exilu koncem sedmdesátých let. Až jednou vyjde naše rozsáhlá korespondence, vyjde najevo, že jsme spolu podnikali mnohé, ale že rozdílnost našich povah občas vedla ke konfliktu. Opravdu jsem si někdy myslel, že už ho nebudu chtít ani vidět. Abych nakonec uznal, že kdyby nebyl takový, jaký je, nikdy by nedokázal udělat to, co se mu

podářilo – jako nikomu jinému – a že způsoby manažera pohybujícího se ve velkém světě jsou nutně jiné než historikovy, který si může dovolit „sedávat v koutě“.

Nebylo těžké dohodnout se, koho oslovit, zvláště když nám nešlo o počet výpovědí, ale o to, aby sborník tvořil komponovaný celek, v němž se jeho složky doplňují tak, že výsledná mozaika tvoří ucelený vícerozměrný obraz. Horší to bylo s kronikou Františkova života a s jeho texty, které měly vypovídat o pokud možno většině sfér jeho počínání i podnikání, a napovědět něco o různorodosti témat i způsobu, jak o nich pojednal. Aniž by ovšem množství těchto textů, a tím rozměr knihy, odradily potenciální čtenáře od toho, aby ji vzali do rukou.

Nezbylo než zapřáhnout do káry i jeho samotného. A tak jsem mu zatelefonoval do Stockholmu s tím, že potřebujeme jeho pomoc a obracíme se na něho, protože víme, že dovede být diskrétní. Musíme se toho spoustu dovědět z těch a z těch důvodů o jistém Františku Janouchovi, kterého on dobře zná, ale nesmí mu nic říct, protože to má být překvapení k narozeninám. Když pochopil, oč jde, byl v takových rozpacích, jaké jsem ještě nikdy za všechna ta léta u něho nepoznal. Ale dal se do našich služeb, pátral ve svém elektronickém archivu a posílal nám to bez nejmenší podmínky, co si z toho vybereme a co s tím uděláme. Vedle toho, co jsme měli k dispozici v jeho dosavadních publikacích, toho bylo nakonec několikanásobně víc, než kolik se mohlo vejít do zamýšleného sborníku. Pomohla i Ada, Františkova celoživotní věrná družka, poté co se ukázalo, že bez jejího životního příběhu by Františkův portrét byl neúplný.

Ale i tak bychom to nestihli bez řady obětavých pomocníků. Jana Červenková nám dala k dispozici záznam rozhovoru s Adou Kolmanovou a Milena Vojtková z něho a z článku o Adině matce zkomponovala koncept Adina medailonu. Milan Drápala zredigoval přepis magnetofonového záznamu

rozhovoru Ilony Christl s Františkem Janouchem z roku 1996 na publikovatelný text. Věra Břeňová pohotově připravila bibliografii Františkových knižních publikací. Mladý archivář Ondřej Valtus se mnou strávil desítky hodin při kolacionování některých textů a při sestavování rukopisu. Helena Kašová byla vždy po ruce, když bylo třeba něco zařídit či oskenovat, Milada Milerová obratem poslala přepis textu, který jsme neměli v elektronické podobě a Derek Paton se postaral o vzornou angličtinu v příloze.

Ještě v jedné nesnázi se nám dostalo rady a pomoci od mnoha oslovených přátel. To když jsme hledali nejvhodnější název pro knihu. Líbilo se nám Grušovo zpola obdivné, zpola žertovné dvojverší, měli jsme však v živé paměti, že svého času se touto průpovídkou snažili Františka Janoucha zesměšnit ti, jimž se zdálo být jeho ego příliš velké. Výsledek malé telefonické ankety nás zbavil rozpaků, dopadlo to stoprocentně ve prospěch našeho návrhu.

Naše díky by nebyly úplné, kdybychom nezmínili zásluhu Studia Marvil na tom, že kniha leží na stole v této podobě 22. září 2016 a ani o den později.

Všechny texty v tomto sborníku byly redigovány v souladu se současnými platnými pravopisnými pravidly. O to se nejvíce zasloužily Míla Slavíčková a Květa Jechová díky svým odborným zkušenostem a orlímu zraku, jemuž stěží unikne překlep, přebytečná čárka nebo chybějící pomlčka.

Za redakční trojici Vilém Prečan